

עולם ההלכה

מכון סמיכה
נוהל
החכמה

גיליון ס"ז | שבט קודש פ' תזריע מצורע | א' אייר תשפ"ו

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם הציצית

הרב חיים אברהם זקוטנינסקי, ר"מ במכון סמיכה, ומרא דאתרא דק"ק השיבנו

After Pesach Without the Buyer

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

QUESTION: This year, the non-Jew who purchased the town's chametz became incapacitated during Pesach and was not accessible after Pesach. How may the chametz be reclaimed?

ANSWER: A standard mechiras chametz consists of two distinct legal acts: 1. The sale of the chametz itself. 2. The leasing of the areas where the chametz products may be located. The lease is typically stipulated to expire automatically at the conclusion of Pesach. Accordingly, no additional action is required to re-enter those areas after Pesach, because they revert to Jewish ownership automatically no different than any expired lease.

The complexity lies with the chametz goods themselves. These are sold outright, without conditions, so as not to compromise the validity of the sale which is done to avoid the *issur of bal yeira'eh u-bal yimatzei*.^[1] For this reason, after Pesach, the chametz must be repurchased; otherwise, it remains fully in the possession of the non-Jew. Importantly, no stipulation obligates the non-Jew to resell the chametz, as such a condition would possibly undermine the authenticity of the sale.

To simply ignore the sale and consume the chametz would constitute outright theft. The *issur of gezel* applies equally against a non-Jew, as *gezel akum assur min haTorah*, as ruled by the Rambam^[2] and codified in Shulchan Aruch.^[3]

A possible solution for this predicament can be suggested based on a discussion of *chamsanus*—forcing a sale while providing full payment. Forcing another person to sell something is a violation of *lo sachmod* – not *gezel*.^[4] The Pri Megadim^[5] raises a *safek* whether the *issur of lo sachmod* applies to a non-Jew. Since *chamsanus* is only a violation of *lo sachmod*, this *safek* has ramifications regarding forcing a non-Jew to sell an item.

While the Pri Megadim is unsure about this, the Alter Rebbe^[6] writes clearly that *lo sachmod* applies only toward a fellow Jew, as implied from the words “*rei'acha*,”^[7] – excluding a non-Jew. The Minchas Chinuch^[8] assumes this way as well. Consequently, while forcing a sale from a Jew would be prohibited, doing so to a non-Jew would not violate *lo sachmod*.

[1] שו"ע אורח סימן תמ"ח (סעיף ג)
[2] הל' בזילה ואבדה (פ"א ה"ב)
[3] חושן משפט סימן שמח (סעיף ב), וסימן שנט (סעיף א)
[4] עיין סוגיא בבא קמא (טב, א) ובתוס' שם (ד"ה חמסון)
[5] משבצת זהב סימן תרד (סק"א)
[6] שו"ע הרב סימן קונטרס אחרון סימן תמ (אות יא) לענין ישראל שקיבל פקדון של חמץ מנכרי באריותו והגיע הפסח, והורה שמותר לו למוכרו לנכרי ואין בזה משום גזל אלא חמסנות, ע"ש.
[7] שמות (כ, ז)
[8] מצוה תתז (אות א)

חיוב ציצית בגדי ניילון ופולייסטר

כתב המחבר בסימן ט' סעיף א' - אין חייב בציצית מן התורה אלא בגד פשתים או של צמר רחלים, אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנו. (ויש אומרים דכלה חייבין מדאורייתא, והכי הלכתא) (תוספות דף ל"ט והרא"ש וסמ"ג ומרדכי).

הנה יש לעיין בבגדי ניילון ופולייסטר שנעשה מנפט בתוספת שאר כמיקלים שאינם לא מן החי ולא מן הצומח, אם אפשר לצאת בהם יד"ח לבישת ד' כנפות עם ציצית, דלהרבה בני אדם קשה ללבוש של צמר בימי הקיץ החמים.

חורים גדולים

מתחילה יש לדעת דאם הבגד הוא כעין מעשה רשת שיש בו חורים גדולים, אז אין לחייב בציצית וכמו שביאר הגאון רבי נתן געשטעטנער זצ"ל בשו"ת להורות נתן (ח"ב סימן ב') וז"ל: "ומ"מ אף אם ננקוט דטלית של קטן כזה יש לו דין בגד והו"ל בכלל על כנפי בגדיהם, אכתי יש לעיין טובא אם חייב בציצית מטעם אחר, דהרי מבואר במנחות (מא.) דשיעור טלית החייבת בציצית הוא שהקטן מתכסה בו ראשו, ורובו והגדול יוצא בו דרך עראי, ופירש"י שאינו בוש לצאת בה לשוק עיי"ש. והנמוקי יוסף שם פירש וז"ל, טלית של קטן וכו' המתבייש לצאת לשוק בלא כסות מתכסה ראשו ורובו חייבת דכסותו קרינן ביה, אין קטן מתכסה וכו' פטורה דלאו כסות הוא עכ"ל. והובא בבית יוסף (ס' ט"ז). ומבואר מזה, דהואיל דכתיב בקרא (תצא כ"ב י"ב) "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", ולפינוי מזה דבעינן דוקא שיהא בגד הראוי להתכסות בו, דאם לא כן אף אם שיש בו דין בגד מ"מ לא קרינן ביה כסותך, ולכן צריך שיהא הבגד באופן שמי שמתבייש לצאת בלא כסות יתכסה בו ראשו ורובו. ומעתה בבגד שהוא מלא נקבים עד שבשרו נראה מתחתיו, ודאי שזה המתבייש לצאת לשוק בלא כסות יתבייש לצאת גם בבגד זה, וא"כ לא הוא בכלל כסותך", עכ"ל הלהורות נתן.^[1]

מין ניילון שאינו ארוג

ועיקר הדין שלנו הוא על בגדים סנטטים שנעשו באופן שאין בו חורים (ושפיר שייך שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו כנ"ל) אם חייבת בציצית. והנה בפשטות י"ל דממ"נ חייבין בציצית, דלדעת השו"ע הנזכר למעלה הרי מן התורה כל הבגדים מלבד צמר ופשתים פטורים, ומדברנו איכא לומר דאין נ"מ בין בגד ניילון לבגדים אחרים, ואם לדעת הרמ"א הריבוי הוא מדכתיב הכנף מן כנף (וכמבאר במנחות דף ל"ט) וכל בגד אף משל ניילון בכלל, ובכולהו יפטור במינן.^[2] אמנם אחר עיון מצאתי דכבר נחלקו בזה הפוסקים וכמו שאבאר.

איתא במנחות (דף מ'): "היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה מאי טעמא עיקר בגד בעינן". וכן נפסק בשו"ע (או"ח סימן י' סעי' ד'): "טלית של בגד וכנפיה של עור, חייבת. היא של עור וכנפיה של בגד, פטורה". ובמשנה ברורה (שם) ביאר דעור פטור מפירו מדרבנן "דאינו כלל בכלל בגד", ע"ש. וכוונתו נראה דכיון דאינו ארוג ואינו נעשין מחוטין כמו בגדים מצמר ופשתים ולא בגדים מעורות שאינם בדומה להם. וכ"כ הלבוש (סימן י' ס"ז): "אין חייב בציצית אלא דבר הנקרא בגד דכתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ובגד הוא כל דבר הנארג באריגה ונעשה בגד לאפוקי מלבוש.

ועיין בשו"ת הר צבי (או"ח סימן ט') שכ' הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל דיש מין ניילון העשוי כולו חתיכה אחת ולא מחוטים ואינו מעשה ארוג, ובטלית ממין זה לדעת הלבוש הואיל ולא נארג אין עליו שם בגד להתחייב בציצית ע"ש, וזה כמו שביארנו לעיל דניילון כזה דינו כעור ופטור מציצית. וכ"כ בשו"ת להורות נתן (ח"ב ס"ו ג') וז"ל: "וטלית שעשו מסדין של ניילון שאינו ארוג ודאי דפטור מציצית, וכדפטרין בגד של עור משום שאינו ארוג וכמבואר בשו"ע הרב ז"ל (סימן י' ס"ז)". וכן איתא בספר הליכות שלמה (ח"א פ"ג ס' ט"ז) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א ס' ל"ד) ע"ש.

ניילון העשוי מחוטין

אמנם ישנם מין אחר של ניילון העשוי מחוטי ניילון והוא מעשה ארוג, ויש לעיין אם גם מין זה דינו כעור ופטור או דילמא כיון דנעשה מחוטין וארג שפיר יש לחייב ועדיין הדבר צריכין עיון.

והנה המעיין בערוך השלחן (סימן י' ס"ט) יראה שכתב דבר חדש וז"ל: "עור אינו בגד שהרי בטומאת כתיב או עור ולכן אפילו תפרו כבגד אינו כלום", ע"כ. ולפי דבריו יוצא שדבר שאינו כלול תחת שם בגד לא מהני אפילו אם יתפרו בצורה של בגד דהיינו שיעשו מעשה ארוג, וא"כ ה"ה בנידונו אין לחייב על בגד של ניילון אף אם נעשה מעשה ארוג וכמו בבגד של עור. וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות עור (או"ח ח"ב סימן א') דכל שהוא אינו ארוג בעצם דהרי שייך לעשות ממנו הבגד בלא אריגה

הגרצ"פ פרנק והגרא"י קוק

בגד, ובציצית בגדיהם כתיב, ואולי גם מדברנו לא חיובו. ולפ"ז אין לעשות טלית קטן מניילון אף כשהוא ארוג כהונג בלא נקבים וכו' ואף דלענין להקל ולפטור מציצית כשלש בגדים הנ"ל צריך עיון רב, מ"מ מי שרוצה לקיים מצות ציצית וכו' אין לו לעשות טלית קטן מבגדים הנ"ל דקרוב לומר שלא קיים שום מצוה, ומכש"כ שאין לברך עליו, עכ"ל.

(ב) בשו"ת הר צבי מסיק הגרצ"פ פרנק זצ"ל דטלית ממין זה ודאי חייב בציצית ע"ש. ומסתמית לישונו משמע שגם לברך עליהו וכמו שאר בגדים שמחוייבין בציצית שגם צריכין לברך עליהו. וכי הביא כן משם הגרש"ז אורבך זצ"ל בספר הליכות שלמה דבגד מחומר סנטטי, אם נעשה ע"י אריגת חוטים בשתי וערב חייב בציצית ומברכין עליו, ע"ש. וכ"כ בשו"ת אז נדברו ובשו"ת תשובות והנהגות.^[3]

(ג) דעת הציץ אליעזר נוטה דבגדי ניילון חייבים בציצית ואין ללבוש ארבע כנפות מהו מבלי שיטיל בהו ציצית, אך לענין ברכה מסיק דכדאי שלא לברך עליהם וברכות הא אין מעכבות, ומ"מ מוטב ללבוש שאר מינים מללבוש בגד של ניילון ע"ש. וכ"כ הגרצ"פ אבא שאול זצ"ל בשו"ת אור לציון (ח"א סימן ג' ובח"ב פ"ב סימן ג') דבגד שנארג מחוטי ניילון, מחויב בציצית, ומ"מ אין לברך עליו, יעו"ש שמסיק: "ולכן הרוצה לקיים מצות ציצית לא ילבוש בגדי ניילון שיש לחוש שלא מקיים בהם מצות ציצית", ע"כ.

[1] אמנם עיין בשו"ת אז נדברו (ח"ז ס' נ"ג) שכ' ע"ד הלהורות נתן: "דאין הנקבים של הט"ק של ניילון כפי ראיתי אותם מבטלו מתורת בגד אפילו בבגד על בשרו". שוב הגיע לידי ספר שו"ת שלחן הלוי הנדפס מחדש מאת הגאון רבי ישראל הלוי בעלסקי שליט"א וראיתי שם בדף ט' דבגד העשוי מעשה רשת ונקביו גדולים (עשויים בדווקא לגלות כל מה שאפשר לגלות) אין לו דין בגד ואם עשו בו ציצית אין מקיימין בו מצוה, ע"ש.

[2] ובאמת כמה אחרונים (שו"ת אבן ישראל ריש חלק ט', שו"ת אור לציון מהג"ר בי"צ אבא שאול זצ"ל ח"א סימן ב', שו"ת להורות נתן, ובשו"ת אז נדברו) נשאו ונתנו אם באמת יש להם דין בגד לענין ציצית וגם לענין אם יקבל טומאה, דעפ"י המדובר ברמב"ם (פ"א כלים ה"א) דבר הבא מן המים אינו מקבל טומאה, וגם ניילון בכלל דאין נפ"מ בין מים למים מנוללים אחרים כנפס וכדו'. אך אפשר לומר דאף שלענין קבלת טומאה ננקיט שניילון נמי אינו כלל מקבל"ט, אפשר שלענין ציצית, כיון שרגילות לעשותו ארוג הרי הוא בכלל שאר מינים החייבים בציצית, ובפרט לדעת השו"ע דשאר מינים דרבנן, והם רבוי כל המינים העשויים והעומדים בעיקרים להנאת הבגד, ועדיין צ"ע.

[3] וע"ע בשו"ת דברי יציב ח"א אור"ח סימן ד'.

בגד אם יעשה ממנו רצועות דקות כחוטין ויחזור ויארג ויעשה מהם בגד (ודלא כמו שהביא האגרות משה מהר"ש והרע"ב). ודייק כן מהלבוש הנ"ל שכותב: "אין חייב בציצית אלא דבר הנקרא בגד וכו' ובגד הוא כל דבר הנארג באריגה ונעשה בגד לאפוקי מלבוש של עור שאינו נקרא בגד", ע"כ. הרי לנו שהלבוש תלה שהעיקר נדון בזה הוא אם הוא דבר הנארג וכל שנארג באריגה ונעשה ע"כ בגד חייב בציצית, ולכאורה יש ללמוד מזה גם לבגד עור גופיה שאם נעשה בדרך אריגה שגם הוא חייב בציצית כשיש לו ד' כנפות, ועכ"פ נלמוד מזה לבגד ניילון וכדומה דאם נעשים בדרך אריגה שחייבים בציצית. וכ"כ בשו"ת אז נדברו הנ"ל ע"ש. ובאמת העיר בחילוק זה בעל האגרות משה בעצמו שם ומסיק: "לא נראה כלל לחלק מאחר דעכ"פ לא דמו לבגדים דצמר ופשתים דכי עור נאמר לפטור שמה שלא דמי לעור לא נפטר הא בגד הוצרכ לחיוב ולכן צריך שדימה לבגד לחייבו ועור שלא דמי לבגד פטור וא"כ גם בגדים דמינים אלו לא דמי שלכן אין לחייבם".

שיטות הפוסקים ההלכה-נה אם הבגד נעשה מחוטי ניילון והוא מעשה ארוג נחלקו הפוסקים אם חייבים בציצית ואם מותר לברך עליהם:

(א) שיטת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל דדינו כבגד של עור ופטורין מציצית [ופשוט דהמברך עליהו הוי ברכה בטלה]. וכ"כ בשו"ת להורות נתן הנ"ל: "ובר מן דין יש ספק גדול מצד היות הבגד מניילון שאינו גדל מן הארץ או שבא מן הים אם הוא בגד

אין לו חשיבות אריגות אף כשעשאו באופן שיצטרך לאריגה לכן בניילון כיון דאפשר לעשות הבגד בלא אריגה אף כשעשאו חוטין וארגו לבגד אין להם חשיבות אריג ואין לרבותו מהכנה כמו שלא מרבינו בגד עור. וכדי להקל על המעיין אתיק מקצת מדבריו הצורך לענינו: "מסתבר לע"ד כי מינים אלו פטורין מציצית אף להסוברים דכל הבגדים חייבין בציצית אף משאר מינים שאינם של צמר ופשתים, והטעם דהא מודו שיש בגד שפטור מציצית כמו בגד של עור כמבואר בגמ' מנחות דף מ' היא של עור וכנפיה של בגד פטורה ורבא אמר זה אף שהיא סובר דבגדים של שאר מינים נמי חייבין מדאורייתא בדף ל"ט שם, והוא משום דלא רבינו מהכנה אלא מינים שנעשים מחוטים כמו בגדים מצמר ופשתים ולא בגדים מעורות שאינם בדומה להם.

ופשוט שאף אם עשה מהעור רצועות דקות כחוטין וארגם ועשה בגד הוא בדין בגד עור שפטור מציצית, וראייה מהר"ש והרע"ב פכ"ז מכלים מ"א שעל מוסף עליו דעור השק שהוא מטמא משום אריג כתב משא"כ בעור דאם עשה ממנו רצועות דקות וארגו אין בו טומאה וכו' ונתן טעם לפי שכל שהוא אינו ארוג בעצם דהרי שייך לעשות ממנו הבגד בלא אריגה אין לו חשיבות אריגות אף כשעשאו באופן שיצטרך לאריגה והוא ממש כפי הר"ש והרע"ב אך הם לא נתנו טעם אלא כתבו הדיו דאף בעשאו לחוטין וארגו אין בו טומאה והרמב"ם כתב הטעם לזה וטעם זה שייך לפטור מציצית. וא"כ גם בגדים דמינים אלו דניילון ורייען וכדומה שג"כ אין צורך לעשותן חוטין ולארג מהו בגד דאפשר לעשות מהו בגד בלא חוטין ואריגה לכן אף כשעשאו חוטין וארגו לבגד אין להם חשיבות אריג ואין לרבותו מהכנה כמו שלא מרבינו בגד מעור ויש לפטור מציצית אף כשעשאו באריגה וכו' כשעשאו בגדים בלא אריגה שפטורין מציצית וכו'. עכ"פ לדינא הרי גם הרמב"ם פוטר בבגדים של עור וא"כ יש למילף מזה שיפטור גם בגדים ממינים אלו כיון שגם הם לא דמו לבגדים דצמר ופשתים אלא לבגדים של עור".

אמנם יש מקום לחלק מסברא בין נ"ד לשל עור תפור, דעור שאני שתחלת היותו הטבעית ביד"ש הוא בכזה שלא בצורת בגד הנארג ולכן הוצא מ"ת בכלל בגד ולא מהני תו מה שיבוא לשנותו להפרידו לחוטים ולשוב ולעשות ממנו בגד בדרך אריגה, אבל משא"כ מינים אלה של ניילון וכדומה שאין להם היות טבעית עצמית אלא מיוצרים ביד"א, בכל כגון דא י"ל שאם ייצרם בדרך אריגה יש מקום לומר שאזי שפיר נכללים בכלל בגדים שאמרה תורה.

וכן ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סימן ג') שמחלק בהכי והמש"ך לומר דגם בההיא דבגד עור גופיה עוד לא ברור שלא יקרא

On this basis, one could argue that the chametz may be reclaimed by forcing a resale, structured as follows: At the time of mechiras chametz, the non-Jew typically renders only a minimal down payment, leaving the balance as a debt payable after Pesach if he wishes to take possession rather than resell. By seizing the chametz and formally forgiving the outstanding debt, full payment is effectively rendered. This would constitute chamsanus, not gezel, since the item is paid for in full.

The Avnei Nezer^[9] (OC 425:10) as well rules explicitly that chamsanus against a non-Jew is not an issur provided payment is not delayed and is rendered immediately—which precisely describes this scenario. (See also in the Sefer Haaros of Harav Elyashiv^[10] who brings an interesting ra'ayah to this from the Gemara.)

Admittedly, engaging in conventional chamsanus against a non-Jew is certainly assur for concerns of chilul Hashem. However, in this context, the non-Jew benefits directly, as he is released from a substantial obligation to purchase goods of little practical value.

A similar case is addressed by Harav Shlomo Kluger^[11] where the non-Jew who bought the chometz was arrested during Pesach and became inaccessible. HaRav Kluger initially proposes the following approach: since the non-Jew owes the remaining purchase price and has defaulted, the Jewish seller could collect the debt from the non-Jew's accessible assets—namely, the chametz located in Jewish homes.

However, he rejects this approach, noting that one-sided seizure would call the authenticity of the original sale into question. If the sale were truly binding, repossession would not be permissible without formally adjudicating the matter in court. Both halachically and l'havdil under secular law—by which the mechirah must also be governed—property may not be seized without a beis din ruling or, l'havdil, court order.^[12] Acting otherwise would demonstrate that Jewish ownership over the chametz was continuous, making

the sale seem like a haaramah.

Rav Shlomo Kluger therefore concludes that the correct procedure is for a beis din to convene and formally rule that the non-Jew has defaulted on his debt, issuing authorization to collect from his chametz assets. Although debt collection normally requires prior notice, in this case—where it is virtually certain that the non-Jew does not intend to pay and instead relies on resale—the beis din may forgo standard notification and issue an immediate order.

Perhaps, another possible idea would be that the chometz be assigned as collateral which would allow the collection of the collateral without legal intervention (which would also qualify in terms of secular law as well; see UCC codes § 9-609). The fact that the chometz is held collateral by the Jewish "lender" does not pose an issue of bal yeir'aeh, so long as the holder of the collateral doesn't carry liability for loss or theft of the chometz.^[13]

In conclusion, where the non-Jewish purchaser of chametz becomes incapacitated during Pesach, there are grounds to allow eating the chometz outright: 1) **Chamsanus through debt forgiveness**, relying on the permissibility of forcing a sale from a non-Jew when full payment is rendered. 2) **Formal debt collection via beis din**, preserving the integrity of the original mechiras chametz while enabling lawful repossession. 3) **Collateral**, giving the Jew the right to seize the chometz for payment even without court intervention.

These approaches may be relevant in a more common scenario encountered in Eretz Yisrael: When the final day of Pesach falls on a Friday, resulting in Motzaei Pesach coinciding with Shabbos, it becomes impossible to repurchase the chametz from the non-Jew until after Shabbos. In cases of need, one may possibly rely on the above mechanisms to permit eating the chametz even before the repurchasing has been done.

[9] אור"ח סימן שכה (אות י)
[10] ראה בספר הגהות מס' גיטין (מג, ב)
[11] שו"ת האלף לך שלמה (סימן רכא)
[12] שו"ע ח"מ סימן צו (סעיף ו)
[13] כמו שנפסק בשו"ע סימן תמא (סעיף א)

עולם המורה

הרב מנחם מענדל צירקינד, משיקאגו

כמה דברים אודות רב מורה הוראה בתורת רבותינו אדמורי חב"ד ז"ע

Part 10

Know the Facts!

In addition to mastery of halacha, a rav must know the concrete facts of the matter he is ruling on.

לימוד שמעתא אליבא דהילכתא

כתב הרמ"א [1] "ובימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והענין והעמידו על האמת והיושר".

בשיחת יום שמח"ת תשל"ו ביאר רבינו גודל ההכרח ללימוד שמעתא אליבא דהילכתא, וז"ל "מומון גודל ההכרח באופן הלימוד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שכן, הן אמת שצריך להבטיח שיהיו גדולים בישראל גם בשקו"ט ופלפול דתורה, אבל בידע עם זה צריך לדעת שכיון ש"המעשה הוא העיקר", בהכרח להבטיח גם את אופן הלימוד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שהרי אם לא יהי' שינוי בשיטת הלימוד בשיבות, שיהיו גם אלו שילמדו על מנת לפסוק הלכות, הנה כעבור משך זמן לא יהי' אצל מי לשאול שאלה!

"ולהעיר, שמצינו בהנהגת גדולי ישראל, ראשי ישיבות שעסקו בשקו"ט ובפלפול דתורה וכו', שהי' להם דיין ירא שמים שסמכו עליו, ואילו היו שולחים את כל השאלות ההלכתיות, ולכן היו יכולים להתעמק בשקו"ט דתורה כפי שיטתם ויורשו נשמתם כו'; אבל בדורנו דור יתום זה, הנה לעת עתה ישנם עדיין רבנים מורי הוראה שלמדו בישיבות שהיו פעם, אבל יש כבר עשרות מקומות שכשמתעוררת שאלה בנוגע למעשה בפועל, צריך לטלפן לרב שגן במחקה של כו"ב מילין (ובמילא אין זה מועיל בנוגע לשאלות שמתעוררות בשבת ויו"ט), וגם צריך למצוא אותו לא בזמן המנוחה, ולא בזמן שהוא עסוק במסכתא אחרית וכו'; ומה גם שלהיותו רב זקן, בן שבעים או שמונים שנה, אינו יודע מכל החידושים וההמצאות שנעשו בעולם, שיוכל להשיב על שאלה שמתעוררת בימינו אלו.

"... ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שאין זה לימוד שטחי (א"ג בעה"ב"שער לימוד"), אלא לימוד שדורש יגיעה והעמקה יתירה, ובפרט בנוגע לכו"כ שאלות בקשר לחידושים שבעולם, שבדאי יש בתורה פס"ד ברור על כל הענינים שבעולם, אלא שכדי למצוא זאת יש צורך בהעמקה יתירה כו". כע"ל.

וראה גם מ"ש רבינו [2] בזה לבעל שבט הלוי, וז"ל "וכמדובר כמה פעמים ובזמנים שונים, אשר נוסף לשאר הסימנים דעקבתא דמשיחא ניתוסף ענין שונה ושונה, שעל חשבון הלימוד אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא - מתאים לדבר משנה שהמעשה הוא העיקר - גם אלו הלומדים תורה ומתעסקים בהרבצת התורה, ומהם הלומדים בחריפות, בהסברה ובבקיאות, הנה דוקא חלק ההוראה למעשה - הולך ומתמעט כמות ואיכות המתעסקים בזה. ובוודאי לדכותי דכת"ר אין צורך בהסברת שתי הנקודות, גודל המחסור ברבנים מורי הוראה בפועל - מחד, ולאידך גיסא - מספר ההולך ופוחת דהמתעסקים בלימוד הוראה למעשה".

ובשיחת י"ב תמוז תשמ"ו [3] ביאר "ישנו הענין דלימוד התורה בפ"ע, ללא קשר ושייכות לעבודה דבירור העולם, אשר, עם היות שלאחרי לימוד התורה בא המשך העבודה דבירור העולם, מ"מ, הרי הם ב' אופני עבודה שונים ומובדלים ע"ד ובדוגמת יום השבת ויום ראשון.

וישנו הענין דלימוד התורה באופן הקשור עם מציאות העולם - אצל רב ומורה הוראה, שהרי כדי לפסוק הלכה למעשה במציאות העולם, צריך להיות הלימוד באופן שיועד להבדיל בין "קורקבן" ל"קרום המוח"... וכיו"ב בשאר עניני הלכה למעשה במציאות העולם, היינו, שלימוד ההלכה בתורה הוא באופן של חיבור עם מציאות העולם - ע"ד וכדוגמת החיבור דחוקת בלק".

ובשיחת יג תמוז תשי"ב ביאר "כיון שהתכלית של הסמיכה להוראה ופסקי הלכות היא בעלות על העולם, צריך המוסמך להיות שייך ומעורה בעניני העולם, כלומר, לא להיות מובדל מהעולם, אלא להיות בתוך העולם ("זיין אין וועלט"), ולהעלות את

הטבע עצמו לדרגא שלמעלה מהטבע.

וע"ד שמצינו בגמרא "אמר רב, שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר".

ונקודת הענין - שפעולת הלכות התורה היא שמציאות העולם תהי' ע"פ תורה, ובשלשון הידוע "לעשות לו ית' דירה בתחתונים".

ובשיחת יום ב' דהג השבועות תש"נ [4] אמר "בין המעלות בפועל שישנו בכך שרבנים "מורי צדק" מתאספים ביחד במקום אחד, הוא - שזה נותן אפשרות להתדבר פנים אל פנים ולברר שאלות וספיקות שונות העומדות על הפרק, בכדי שיוכלו למלא יותר טוב את תפקידם בתור "מורי צדק", שההתדברות פנים אל פנים יש לה תקוף רב יותר ויש בה יותר הצלחה מבשעה שמתדברים ע"י מכתבים ושולחים וכיו"ב (כשכל רב נמצא במקומו - בשאר ימי השנה), וכפי שרואים בפועל.

התדברות זו נוגעת במיוחד בדורנו זה ודורות האחרונים בכלל, כאשר ניתוספו שאלות וספיקות חדשות לאור ההתפתחויות והחידושים שנעשו בעולם ובמקום ומצב דבני ישראל, שאלות אשר לא היו במציאות בזמן חיבור השולחן ערוך, ובמילא דורש ענין מיוחד כדי לברר את השאלות - כמו לדוגמא, שאלות בנוגע למלאכות שבת שהשתמשו במכשירים שנתחדשו לאחרונה; שאלות בנוגע לטיפול רפואה חדשים (כולל - בנוגע לשיטת הרפואה שנק' "רפואה מונעת" (פרעוונעטיוו") (לדאוג לכך שמלכתחילה "לא אשים עליך"), ע"ד מ"ש הרמב"ם, ש"כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו"].

והלוסיף, שבגלל ירידת הדורות וחושך הגלות - ניתוספו גם שאלות חדשות בעניני רפואת הנפש, שעליהם צריכים הרבנים להיות "מורה צדק", ולהורות הוראות בזה ע"פ דיני התורה.

זה נוגע במיוחד בזמן זה, תחלת ימי הקיץ - שאז מתעסקים יותר בעניני בריאות הגוף, ויש צורך לודא שלא יבואו מזה לידי "וישמון ישורון ויבעט", וכמבואר בספרים שזוהו א' מהטעמים ללימוד פרקי אבות בזמן זה, כיון ששם מדובר אודות "מוסרים ומדות", המעוררים את בני' לרדוף אחרי מדות טובות וכו', ולפנים משורת הדין.

לכן דבר נכון ביותר, שהרבנים "מורי צדק" שנמצאים כאן לרגל חג השבועות, יעשו אסיפה ויתדברו יחד אודות השאלות והענינים העומדים על הפרק, כמדובר לעיל. ובכללות - להיות "מורי צדק" הראויים לשמם, ולהיות לבני" את דרך הצדק, עד שיפעלו בכל יהודי להיות "מורה צדק" בחייו הפרטיים ובהנהגתו הפרטית; ולכן ישנה נתינת כח מיוחד מצד שזמון גרמא - "זמן מתן תורתנו", והמקום גרמא - הדי' אומדת צדק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו".

ובהמשך שיחת י"ג תמוז תשי"ב המובא לעיל [5] "כיון שמטרת הסמיכה להוראה היא שיוכלו לפסוק הלכות בחיי היום-יום, הקשורים בנושאים שונים בעניני העולם - אין להסתפק בלימוד המוכרח לבחינה עבור קבלת תעודת הסמיכה, כמה סימנים בשו"ע יורה-דעה עם ש"ך וט"ו, פרי מגדים ועוד אחרונים, אלא בהכרח שתהי' להם גם ידיעה כללית בכללות התורה, בדרך מקיף עכ"פ, כך, שכאשר מתעוררות שאלות בנושאים שונים, לא יהי' המוסמך "זר" אליהם.

פעם הגיע אברך אל הרגצ'ובי כדי לקבל סמיכה, ובמקום לבחון אותו בירה-דעה, כרגיל, הפתינו הרגצ'ובי - (כ"ק אדמו"ר שליט"א חיין ואמרו) הרגצ'ובי בכלל לא הי' כמו רובא דעלמא... - באמרו, בלימוד תחלה הלכות קריאת התורה... ולאח"ז יתן לו סמיכה; ממענה לתמיחתו של האברך על כך שאינו מוצא לנכון לבחון בירה-דעה, אלא מורה לו ללמוד הלכות קרה"ת - אמר לו הרגצ'ובי: בכלל רואה אני שהנך ירא-שמים, ובמילא, כשתבוא לידך שאלה בירה-דעה ולא תדע להשיב, בודאי תאמר להשואל להמתין עד שתעיין בפסקי ההלכה, או שתשאל אצל מישהו אחר (ואם יהי' צורך בדבר תכתוב לרבנים גדולים). אבל כשתתעורר שאלה באמצע קריאת התורה, למשל, בנוכחות הגבאי וכל הקהל - עלול הנך להשיב ללא ידיעת ההלכה לאמיתתה, כיון שזוהו בזיון להס"ת שישאר מונח על שולחן-הקריאה עד שתגמור לעיין דבר (ובודאי אי אפשר להשאיר את הס"ת עד שתכתוב לרבנים ותקבל את תשובתם...), ומה גם שזוהו בזיון להרב... העצה היא איפוא - סיים הרגצ'ובי את דבריו - שתלמד תחלה הלכות קריאת התורה.

ענין זה נוגע גם, כמובן, לאלה שכבר קיבלו סמיכה להוראה: אף שלמזלם ("צו זייער אומגליק") הצליחו לקבל תעודת הסמיכה לפני

י"ב תמוז, שאז לא היו מוכרחים לקיים הוראות הנ"ל - הרי האמת היא שזוהו לרוע מזלם ("צו זייער אומגליק")... שכן, כאשר חסרים הענינים הדרושים הנ"ל, מתעוררת שאלה על הסמיכה כולה!

ולכן, כל אלה שהוציאו סמיכה לא מכבר, וגם אלה שכבר הוציאו סמיכה לפני כו"כ שנים (גם אם הם כבר בעלי שיבה...), וכן כל אלה שעומדים להוציא סמיכה - ישתדלו לרכוש ידיעה כללית ומקפת עכ"פ בכל התורה כולה.

ולכל הפחות - ללמוד בעיון מחמש עד עשר סוגיות בש"ס (ומה טוב - סוגיות במקומות שונים בש"ס (פאָגאַנדערגעוואָרפענע סוגיות), כך, שתהי' ידיעה רחבה ומקיפה יותר), וכן ללמוד למיגרס (גמרא עם פירוש רש"י, ולפעמים גם עם תוספות) משלש עד חמש מסכתות בש"ס. - (כ"ק אדמו"ר שליט"א חיין ואמרו:) כמובן שאין הכוונה למסכתות קטנות, כמו מסכת גרים וכיו"ב.

ויש להוסיף ולהדגיש, שענין זה נוגע גם אל המסמיכים, שכן, כאשר הסמיכה אינה כדבעי, הרי האחריות שבדבר מוטלת על המסמיכים, ו"תלמיד שגלה מגליו רבו עמו", ולכן יש להשתדל שתהי' הסמיכה כדבעי, כך שיוכל המסמך לומר "ראו גידולים שגידלתי...".

דוגמא לכלל זה, עד כמה נחוץ ידיעה ברורה של מציאות הדבר שבו הוא דן, יש להביא מ"ש רבינו אודות מיקרופון בשבת ויו"ט.

במכתב אחד כתב [6] "והאיסור דמיקרופון (אפילו באם מכינים אותו מעש"ק) מובא בכ"מ, וגם פשוט, ולפלא השאלה בזה...מובן שראיתי גם אני כמה מאמרים שנדפסו ומחפשים איזה קולות בהנוגע למיקרופון כו' - והקוראם וואה שאין לבעל המאמר ידיעה כדבעי במבנה המקרופון ואופן פעולתו, או שאין לו ידיעה בצד ההלכתי, או שחסר ידיעה בשניהם".

ועוד כתב בענין זה [7] "והנה השימוש במיקרופון בשבת ויו"ט, להיודעים [8] פרק בטכניקה, איסור ברור (מדרבנו, ואפשר גם מן התורה)".

ועוד דוגמה לדבר מצינו בענין האניות הישראליות שהיו מפליגות גם בשבת, אשר כ"ק אדמו"ר עמד על כך בתוקף והבהיר שהדבר כרוך באיסורים חמורים מן התורה, והדגיש כי אין מקום להוראה למעשה בענין זה בלא ידיעה ברורה ומדויקת של מציאות הדבר.

בענין זה כתב כמה וכמה מכתבים, שנדפסו בסדרת "אגרות קודש", ונצטט להלן אחד מהם: [9] "ובמש"כ שמעמי י"א שמש"כ אני בהנוגע לאניות - ה"ז רק בישנות ולא בהחדשות.

מובן שקודם שכתבתי ע"ד הנ"ל, ופשיטא שקודם שנתתי רשיון להדפיס מכתבי - שהי' זה בשנת תשי"ח - התבוננתי בהפעלת ובהנהגת האניות בזמן פרסום והדפסת המכתבים. ז.א. בשנים אלו ועד בשנת תשי"ח.

וזאת להוסיף שכפי קצב התקדמות המכוניות עתה - קרוב לודאי שעוד כו"כ שנים תופעלנה האניות במכונות הנק' אוטומטיות, אבל באופן שרבות פעמים במשך מעל"ע תוכרנה להתערבות בני אדם באופן דמלאכה דאורייתא. וכל האומר אחרת ה"ז - או שאינו יודע כלל וכלל בנוגע להפעלת אניות בפועל ובהוה, או שרוצו וכוונתו להטעות את הצבור ובטעות גסה ביותר". [10]

[1] יו"ד סי' רמב הג"ה סעי' ל'.

[2] אג"ק חל"ב עמ' פט - מכתב יב"א.

[3] תו"מ התועדויות תשמ"ו ח"ד עמ' 51.

[4] תו"מ התועדויות תש"ג ח"ג עמ' 281.

[5] תו"מ ח"ו, אות כג ואילך.

[6] אג"ק ח"כ עמ' יד - מכתב ז'תס.

[7] אג"ק חט"ז עמ' טז - מכתב ה'תשצג.

[8] ההדגשה שם במקור.

[9] חלק י"ז, עמ' שכג - מכתב ו'תע"ג.

[10] ע"ע בשלחן מנחם ח"ב עמ' ט ואילך והנסמן בהערות שם. וכדאי לעי' בענין שימוש וידיעת המציאות בשו"ת באר משה ח"ג סי' ע' אות ג-ד.

Lifnei Iveir: Selling or Renting to Avodah Zarah

| Rabbi Baruch Fried, Dayan Bais Havaad

Commerce with Idolaters

Because non-Jews nowadays are no longer suspected of giving praise to their deities on their holidays, a Jew may conduct business with them even on the holiday itself. However, one should avoid joining their celebrations unless this will cause enmity.[1] In general, the Shulchan Aruch writes that one should avoid partnering with a non-Jew in business. However, the Rema permits the practice of partnering with them.[2]

Although one may not derive benefit from avodah zarah, business transactions with entities of avodah zarah, for example, renting them a building, are not necessarily forbidden even if the arrangement is beneficial to the Jew, because these are exchanges of value. On the other hand, as a rule, the Poskim strongly encourage all upright Jews to be stringent and stay away from anything that bears the stench of idolatry.

Lifnei Iveir

The relevant halachah is lifnei iveir, which means that it is forbidden to cause someone else to sin. One may not sell or rent an object to an idolater that will be used for idol worship, because this is facilitating an aveirah. However, if the idolater already has the object, and can do this form of worship in any case, one may sell or rent him an alternative one. [3] Accordingly, one may not sell or rent space to idolaters who will use it for worship, unless they already have a different space and will be worshipping in any case. Likewise, one may not sell objects used for worship to an idolater, unless there are other legitimate uses for the object and the non-Jew did not specify the purpose of his purchase.[4]

There is a major dispute among the Acharonim[5] regarding whether lifnei iveir applies in a situation where the sinner does not yet own the object, but can easily buy it elsewhere. Many Poskim hold that one should be stringent in such a case.[6] Therefore, even if the idolaters can rent elsewhere, a Jew should avoid renting to them. If the other available places (or objects) are not as suitable, such as if the location is less desirable or it is significantly more expensive, then it would likely be forbidden to rent space to them according to all opinions. An example of this is if a Jew owns a senior living facility and a church wishes to rent a room in the building to use for services with the aim of attracting the seniors. Even if the church could find another place nearby, they may still prefer to have a room in the actual building, as this will help them attract more of the residents. Therefore, all would agree that renting space to them is prohibited because of lifnei iveir.

If the Avodah Zarah is Already There

It is permitted to buy a property that is already leased to an entity of avodah zarah, because the fact that they already have the right to be there means that the buyer is not enabling them to do anything they could not have done otherwise. However, it would be forbidden to renew the lease at the end of the lease agreement.[7]

Issur Mehaneh: Buying or Renting from Avodah Zarah

Giving Benefit to Avodah Zarah

A Jew may not give a free benefit to avodah zarah, such as donating money or goods, or granting them free rent or the like.[8] One who sells goods or property to entities of avodah zarah may not give it to them at a discount, as this is considered a benefit.[9] Moreover, one may not even buy goods from a merchant who pays a portion of his proceeds as a tax to avodah zarah. If the tax is given to the priests and not to the actual avodah zarah, then it is permitted. Nowadays, one can assume that the sellers in a regular marketplace are not giving such a tax to benefit avodah zarah.[10]

Buying From or Patronizing Avodah Zarah

According to some Rishonim, the above halachah is limited to cases where the avodah zarah is the full beneficiary of the Jew's money without giving anything to the Jew in return. However, if one buys something from the avodah zarah itself or uses its services, even if the avodah zarah is making a profit, this is not considered giving them a benefit because a product is received in return.[11] Other Rishonim disagree and forbid patronizing an entity that belongs to avodah zarah.[12] According to some Acharonim, one may buy products that the entity happens to be selling but are not intended to be their regular source of income, such as overstock products. [13] Other Acharonim permit buying consumable products that are only sold once and would likely be sold in any case, but forbid using services that can be provided to many people and each additional person who uses the service is an added source of revenue.[14] According to these opinions, if a non-Jew left real estate to a church in his will, and the church is selling it for profit, a Jew may buy it from them. If the church chooses to rent out the property as a source of income, it would only be permitted to rent it from them according to the last opinion, and only if it would be rented out at that price in any case.

[1] Y.D. 148:12

[2] O.C. 156:1

[3] Avodah Zarah 6a

[4] Y.D. 151:1

[5] Rema Y.D. 151:1; Biur HaGra ad loc. 8

[6] Chazon Ish Y.D. 62:13; Sh"ut R' Aharon [Kotler] O.C. 3:3

[7] Heard from R' Shlomo Miller shlita

[8] Avodah Zarah 47a

[9] Igros Moshe Y.D. 3:34

[10] Y.D. 149:3-4

[11] Tosafos Avodah Zarah 44b s.v. Nehenin, cited by Rema Y.D. 143:3

[12] Rashi Avodah Zarah 51b, cited by Shulchan Aruch Y.D. 143:3 and Shach ad loc. 7

[13] Taz Y.D. 143:5

[14] Mordechai AZ 844 and Drisha Y.D. 143:4

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program To learn more about Yorucha visit yorucha.org